

Anticiperen op de KRW na 2027: voorstudie

Hoofdboodschappen en verantwoording

Susanne Wuijts, Hens Runhaar, Marleen van Rijswick, Peter Driessen

5 april 2022

Ten geleide

Samenwerking om KRW-doelen te halen moet op de schop

STOWA wil lessen trekken uit de ervaring die waterbeheerend Nederland tot dusver met de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water heeft opgedaan. De stichting is daarom een meerjarig onderzoek gestart om te kijken waar er kansen liggen om het na 2027 anders en beter te doen. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en het RIVM. Belangrijkste conclusie: de samenwerking met andere sectoren zoals de landbouw en de ruimtelijke ordening moet worden versterkt om doelen te halen.

Met de komst van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) in 2000 is er veel bereikt met het waterkwaliteitsbeheer en is er veel kennis ontwikkeld over maatregelen die nodig zijn om ecologische doelen voor rivieren, meren, beken en kustwateren in Nederland te bereiken. Toch blijkt het lastig om van kennis en ambities naar realisatie in de praktijk te komen. De geplande maatregelen van waterbeheerders en andere partijen zullen in 2027 weliswaar leiden tot een verbetering van de waterkwaliteit, maar niet tot de realisatie van alle ecologische doelen. Dit heeft mede te maken met de manier waarop er nu wordt samengewerkt in het waterkwaliteitsbeheer.

Vrijwilligheid en patstelling

Om de KRW-doelen te kunnen halen zijn waterbeheerders afhankelijk van de medewerking vanuit andere sectoren, zoals landbouw, ruimtelijke ordening, energie en industrie. Denk aan aangepast mest- en bestrijdingsmiddelengebruik door boeren en het meenemen van waterkwaliteitsdoelen in ruimtelijke plannen. Coördinatie en afstemming van verschillende beleidsdoelen en huidige samenwerkingsvormen zijn nog te veel gebaseerd op vrijwilligheid en laten daarmee veel keuzeruimte voor deelname en uitvoering, aldus de onderzoekers.

Ook houden partijen nog te veel vast aan deze op vrijwilligheid gebaseerde samenwerkingsvormen. Het is volgens de onderzoekers nog niet duidelijk hoe deze situatie kan worden doorbroken. Als eerste stap is het belangrijk om praktisch toepasbare handvatten te ontwikkelen om tot een meer geïntegreerde aanpak te komen, zodat waterkwaliteit en andere functies zoals landbouw beter met elkaar in balans zijn, nu en in de toekomst.

Brede blik

De Deltacommissaris pleit ervoor dat water sturend moet zijn bij de inrichting van Nederland, vanuit het perspectief van waterveiligheid en beschikbaarheid van voldoende water in tijden van droogte. De onderzoekers willen aan dit pleidooi een dimensie toevoegen: de zorg voor de waterkwaliteit, voor huidige en toekomstige generaties, zowel bij gebiedsontwikkeling als in bestaande situaties, moet een vaste plek krijgen in de afweging. Zo'n integrale aanpak stelt eisen aan het beleidsproces, de betrokkenheid van publieke en private partijen en de helderheid over ieders taken, rollen en instrumenten en hoe deze op elkaar aansluiten. Dit nieuwe onderzoek laat zien dat nieuwe strategieën moeten worden ingezet om de KRW-doelen ook daadwerkelijk te kunnen realiseren.

De data en databronnen waarop onze hoofdboodschappen zijn gebaseerd zullen ná publicatie van een wetenschappelijk artikel beschikbaar worden gesteld via de UU en STOWA.

Inhoud

Ten geleide	2
1 Inleiding	4
2 Kernboodschappen	5
3 Methode	8

Colofon

Het onderzoek is uitgevoerd door:

Susanne Wuijts^{1,2}, Hens Runhaar³, Marleen van Rijswick² en Peter Driessen³.

1 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM);

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

2 Utrecht Centre for Water Oceans and Sustainability Law van de Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie;

**Utrecht
University**

**CENTRE FOR WATER,
OCEANS AND
SUSTAINABILITY LAW**

3 Copernicus Instituut voor Duurzame Ontwikkeling van de Faculteit Geowetenschappen.

**Universiteit
Utrecht**

**COPERNICUS INSTITUUT
VOOR DUURZAME
ONTWIKKELING**

Fotografie

iStock

Grafische verzorging

UU GEO C&M 10097

1 Inleiding

Sinds de invoering van de Europese Kaderrichtlijn Water in Nederland is er hard gewerkt aan het realiseren van de ecologische en chemische doelen voor de KRW. Zo is er veel kennis ontwikkeld en data verzameld over de toestand en het functioneren van het ecosysteem en wat er nodig is om doelen te realiseren, zijn er grote investeringen gedaan om de inrichting van watersystemen te verbeteren (natuurvriendelijke oevers, vispasseerbaarheid), rioolwaterzuiveringsinstallaties te optimaliseren, andere lozingen te verminderen en zijn er nieuwe samenwerkingen ontstaan binnen het stroomgebied. Dit heeft geleid tot verbeteringen van de waterkwaliteit.

Ondanks al deze inspanningen is de verwachting dat in 2027 de doelen met de nog lopende uitvoeringsprogramma's niet volledig zullen worden bereikt. Over de mate waarin de doelen zullen worden bereikt, wordt verschillend gedacht. In december 2027 verloopt de termijn waarop lidstaten uiterlijk aan de doelstellingen van de Europese Kaderrichtlijn water dienen te voldoen. Er is dan gebruik gemaakt van de maximaal twee maal zes jaar verlenging om aan de verplichting tot doelbereik te voldoen.

Ook na 2027 blijft de KRW bestaan, maar de in de richtlijn voorziene mogelijkheid tot verlenging om aan de verplichtingen te voldoen is dan verlopen. Als er niet aan de KRW-doelen is voldaan, betekent dit dat Nederland dan in gebreke is. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat bij nieuwe ruimtelijke plannen de rechter (nog) strenger erop zal toezien dat deze geen negatieve effecten op de KRW-doelen mogen hebben. Dan zal ook de verbeteringsverplichting meer aandacht gaan krijgen.

In de praktijk wordt de termijn van 2027 zodanig uitgelegd dat uiterlijk op dat moment de maatregelen moeten zijn uitgevoerd die doelbereik mogelijk maken. Deze nuance wordt gemaakt vanwege de soms lange responstijd van het ecosysteem op uitgevoerde maatregelen. Het moet ernstig worden betwijfeld of deze nuancering ook juridisch standhoudt, nu de KRW vereist dat dan de doelen moeten zijn behaald.

Anticiperend op dit peiljaar 2027, wil STOWA lessen trekken uit de ca. 21 jaar ervaring met de KRW en verkennen waar nog kansen liggen ten aanzien van het doelbereik om in te kunnen zetten na 2027. STOWA heeft de Universiteit Utrecht gevraagd om een verkennende bestuurskundig-juridische analyse uit te voeren naar de belangrijkste lessen die kunnen worden getrokken en vragen die nog openstaan om ná 2027 een verdere verbeterslag in te kunnen zetten.

Middels literatuuronderzoek, interviews en een enquête is informatie verzameld die een beeld moet geven van de ervaringen

tot nu toe, barrières, knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen of handelingsperspectieven voor het bereiken van de KRW doelen na 2027. Deze resultaten vormden samen de input voor een tweetal expertsessie (25 oktober 2021 en 17 januari 2022). Tijdens deze expertsessies zijn de bevindingen voorgelegd ter toetsing, en zijn kernboodschappen en vervolgvragen geïdentificeerd die hebben geresulteerd in een discussiestuk en een voorstel voor een agenda voor verdiepend vervolgonderzoek. Het voorliggende achtergronddocument vormt de bijlage bij deze stukken. Vanwege de vraagstelling van dit onderzoek, ligt de focus in dit achtergronddocument op het identificeren van verbeterpunten en kansen. Hierdoor kan de indruk ontstaan dat er alleen maar verbeterpunten zijn en er 'niets goed is gegaan'. Zoals hierboven beschreven, heeft de Kaderrichtlijn Water tot belangrijke stappen richting het realiseren van de ecologische doelen geleid. Door nu te kijken naar verbeterpunten en kansen kan een volgende stap worden gezet richting het realiseren van de KRW doelen. Dit sluit ook aan bij de opzet van de KRW waarbij wordt uitgegaan van een continu proces van uitvoeren, leren en verbeteren (het zogenoemde adaptief vermogen).

Het onderzoek is gestart in januari 2021 en afgerond in februari 2022.

2 Kernboodschappen

Sinds de jaren '70 van de vorige eeuw zijn grote verbeteringen van de waterkwaliteit bereikt. In de literatuur wordt dit ook wel beschreven als de ontwikkeling van zwart naar groen tot helder water. Daarvoor werd er nog veel geloosd op kanalen en rivieren en stonk het water op veel plekken. Het idee van zwemmen was voor veel mensen niet aantrekkelijk en de natuur hield zich schuil in buitengebieden. Tegenwoordig herkennen we dat beeld bijna niet meer dankzij grote investeringen in riolering, rioolwaterzuiveringsinstallaties en verminderingen van andere lozingen. Toch zijn we er nog niet. De uitdagingen voor de waterkwaliteit van nu zitten vooral in het bevorderen van een goed functionerend en biodivers ecosysteem en het realiseren van wat daarvoor nodig is, zoals de herinrichting van sloten, beken en rivieren, peilvariatie en stroming, het verminderen van de belasting door nutriënten (stikstof en fosfor) en het verlagen van de concentraties aan (combinaties van) chemische stoffen.

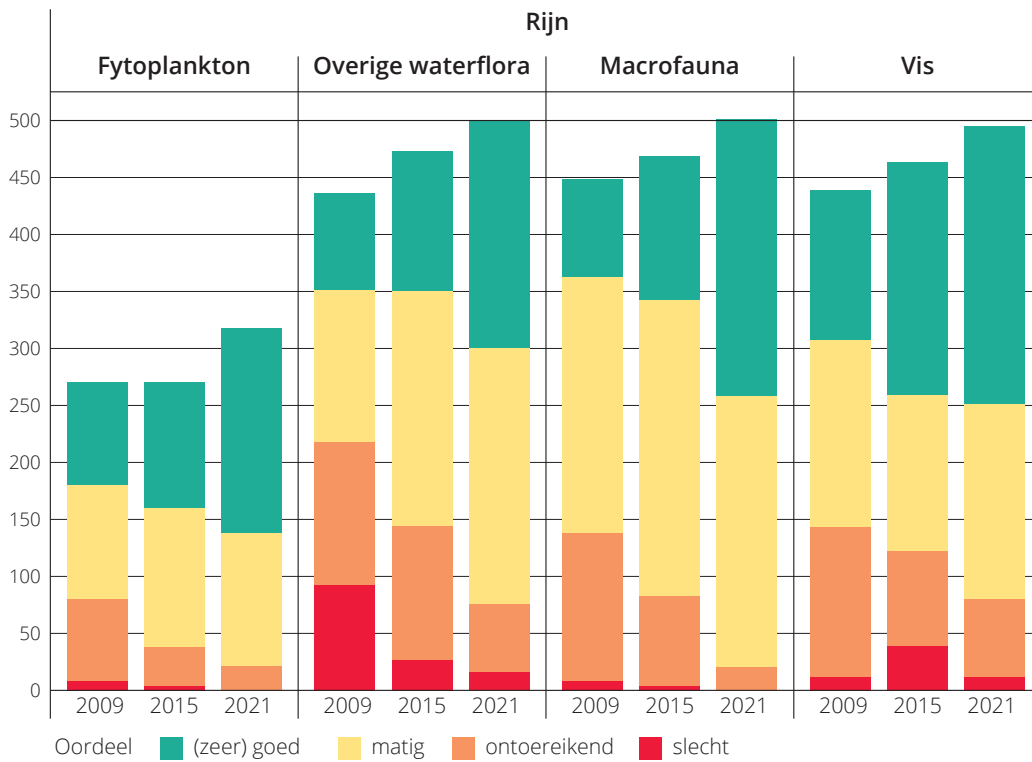
De invoering van de Europese Kaderrichtlijn Water in 2000 wordt door waterbeheerders en andere betrokken partijen, algemeen erkend als een belangrijke impuls voor een duurzame bescherming van grond- en oppervlaktewater voor toekomstige generaties.

Zo is er meer kennis opgebouwd over het watersysteem en over welke factoren bijdragen aan een goede ecologische en chemische toestand.¹ Dat heeft geleid tot het uitvoeren van een groot aantal maatregelen die de ecologische en chemische waterkwaliteit hebben doen verbeteren. Figuur 2.1 laat als voorbeeld de ontwikkeling van deze verbetering van de ecologische kwaliteit zien.

De KRW heeft daarnaast ook geleid tot een verbetering van de samenwerking, binnen stroomgebieden, tussen waterbeheerders en provincies, maar ook tussen Rijk en regio. Maar ondanks alle gerealiseerde verbeteringen is de verwachting dat met de huidige maatregelenpakketten de waterkwaliteit verbetert, maar niet alle KRW-doelen zullen worden bereikt door bijvoorbeeld nog te hoge belastingen door nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en andere chemische stoffen en de inrichting van het watersysteem met een kunstmatig peilbeheer en veel obstakels voor vismigratie zoals sluizen en stuwen (zie ook Tekstbox 2.1). Naar die doelen en het behalen ervan wordt echter door de betrokken partijen verschillend gekeken. Waar gaat het hier nu precies om?

¹ Bij het realiseren van een goede ecologische toestand spelen zowel waterkwaliteits- als waterkwantiteitsaspecten een rol. Wanneer in dit document wordt gesproken over maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit betreft dit dus maatregelen gericht op kwalitatieve en kwantitatieve aspecten.

Figuur 2.1 Beoordeling van de biologische kwaliteitselementen in het oppervlaktewater voor het stroomgebied Rijn in 2009, 2015 en 2021 (verticale as: aantal waterlichamen; horizontale as: biologische kwaliteitselementen)^{2,3}. Daarbij geldt voor de toestand beoordeling het one-out-all-out principe.

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW, 2000/60/EG) identificeert water als een erfgoed, een natuurlijke hulpbron waarmee duurzaam moet worden omgegaan. Daartoe moeten doelen en normen worden geformuleerd die leiden tot een goede ecologische en chemische toestand (Artikel 4). Daarnaast moeten doelen worden geformuleerd voor een duurzame bescherming van drinkwaterbronnen (Artikel 7). Om voldoende rekening te kunnen houden met lidstaat-specifieke omstandigheden, worden doelen en normen op EU-, stroomgebied- of nationaal niveau vastgesteld. Door intercalibratie op EU niveau vindt afstemming plaats tussen lidstaten over de gehanteerde methoden en maatlatten. Lidstaten maken elke 6 jaar stroomgebiedsbeheerplannen voor de (deel) stroomgebieden in hun land. Doelen moesten in principe in 2015 zijn bereikt. Voor uitzonderingen kon deze termijn, onder voorwaarden, met 2 keer 6 jaar worden verlengd (tot 2027). Lidstaten hebben veelvuldig van deze mogelijkheden gebruik gemaakt. Verschillende lidstaten hebben al (informeel) kenbaar gemaakt dat de doelen in 2027 waarschijnlijk niet zullen zijn bereikt. Ook uit de EU Fitness Check (2019) blijkt dat de waterkwaliteit gestaag verbetert maar dat het behalen van de KRW-doelen aanzienlijk is vertraagd.

Tekstbox 2.1 KRW-doelen (van Rijswick, 2021).

STOWA heeft de Universiteit Utrecht gevraagd om een verkennende bestuurskundig-juridische analyse uit te voeren naar de belangrijkste lessen die kunnen worden getrokken om ná 2027 in de praktijk een verdere verbeterslag in te kunnen zetten. Op basis van een literatuurstudie, interviews en twee expertsessies zijn observaties over de verschillende belemmeringen in kaart gebracht. We lichten hier de belangrijkste toe.

Doelbereik en governance: Wat zijn de belangrijkste problemen?

Waterschappen hebben, conform de afspraken hierover, ecologische doelen geformuleerd die passen bij wat volgens hen haalbaar is voor een waterlichaam (dat is oppervlaktewater van aanzienlijke omvang zoals een (stuk van) een beek, rivierarm, waterboezem et cetera). Er zijn maatregelen door de waterbeheerders benoemd die nodig zijn om deze doelen te behalen en deze doelen zijn door rijk en provincies in de plannen opgenomen en vastgesteld. Er wordt door sommige geïnterviewden op gewezen dat bij deze werkwijze soms al bij voorbaat ambtelijk gekeken wordt naar wat sociaal en economisch haalbaar is (binnen de eigen verantwoordelijkheden) in plaats van dat er eerst wordt gekeken naar wat er nodig is voor het realiseren van een gezond ecosysteem en dat er daarna bestuurlijke keuzes worden gemaakt. Dit zou in strijd zijn met de bedoeling en ambities van de KRW (zie Tekstbox 2.1). Ande-

2 Niet alle kwaliteitselementen worden voor alle typen waterlichamen onderzocht. Gedurende de verschillende planperiodes zijn er aanpassingen in de begrenzing van waterlichamen gedaan. Hierdoor zijn de aantallen verschillend.
3 Voor een overall overzicht van de ecologische kwaliteit gesommeerd voor de vier kwaliteitselementen, zie https://www.clo.nl/sites/default/files/info-graphics/1420_001g_clo_04_nl.png. Voor een overzicht van ontwikkelingen in de tijd in de vier kwaliteitselementen ook voor de andere stroomgebieden zie <https://www.helpdeskwater.nl/publish/pages/198518/stroomgebiedbeheerplannen-rijn-maas-schelde-en-eems-2022-2027.pdf> (pagina's 34 en 35).

re geïnterviewden kijken hier anders naar. Deze verschillende perspectieven bestaan al lange tijd naast elkaar.

Om een goede ecologische en chemische toestand van het water in Nederland te bereiken is belangrijke inzet nodig vanuit andere beleidsterreinen en sectoren, zoals landbouw, ruimtelijke ordening, economisch beleid, energie, industrie. Waterbeheerders zijn afhankelijk van de mate waarin waterkwaliteitsvraagstukken kunnen worden opgepakt in samenhang met andere economische en maatschappelijke opgaven, zoals de aanpak van droogte of wateroverlast.

Een gebiedsgerichte aanpak wordt hiervoor gezien als een kans voor verbetering van de waterkwaliteit. In het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (een uitwerking van het coalitieakkoord) wordt bijvoorbeeld voorgesteld om gebiedsgericht samen op te trekken voor het bereiken van milieudoelen ten aanzien van waterkwaliteit, klimaat en stikstof. Tegelijkertijd is een gebiedsgerichte aanpak er ook één met haken en ogen. Hoe de verschillende doelen ten opzichte van elkaar moeten worden afgewogen is niet helder, met andere woorden: wat weegt zwaarder in deze afweging. Daarbij zou het bereiken van de KRW-doelen in 2027 leidend moeten zijn, aangezien deze termijn op EU niveau wettelijk is vastgesteld.

Rollen en verantwoordelijkheden zijn niet op voorhand duidelijk voor alle partijen. In gebiedsprocessen treden waterschappen vaak op als trekker en/of penvoerder. De rol van regisseur echter, ligt niet vanzelfsprekend bij de waterschappen omdat zij geen bevoegdheden hebben op andere beleidsterreinen binnen het gebiedsproces, maar het kan een bestuurlijke keuze zijn om de rol van regisseur dit wel bij het waterschap te beleggen. Dat betekent echter niet dat daarmee de verantwoordelijkheid voor het behalen van de doelen geheel bij het waterschap ligt. Ook is er nog veel ruimte in keuzes voor deelname en uitvoering. De inzet op verbetering van de waterkwaliteit is heel duidelijk, het verwachte effect veel minder omdat beide programma's nog veel ruimte laten in keuzes voor deelname en uitvoering. Hierdoor is niet bij voorbaat duidelijk of een gebiedsgerichte aanpak voldoende bijdraagt aan het (tijdig) bereiken van de KRW-doelen en daarmee te voldoen aan de juridische verplichtingen van de KRW.

Doorbreken van de patstelling: Hoe kunnen we een oplossing op gang brengen en realiseren?

In de afgelopen jaren is er veel kennis ontwikkeld over het aquatisch ecosysteem en wat ervoor nodig is om dit in een goede toestand te brengen. Binnen de 'waterkolom' weet men wat er nodig is qua maatregelen om bijvoorbeeld emissies te beperken en de inrichting van waterlopen te verbeteren. Toch wordt deze kennis niet altijd voldoende benut, met name als het gaat om maatregelen die buiten de verantwoordelijkheid van de waterbeheerder zelf vallen. Dit is voor emissiebeperkende maatregelen vaak het geval. Het blijkt lastig om van

plannen en ambities te komen naar realisatie in de praktijk. Partijen houden nog veel vast aan werkwijzen die onvoldoende bijdragen aan doelbereik, zoals het sectorale werken en de vrijwillige bijdrage aan KRW-doelen vanuit andere sectoren. De vraag wat ervoor zorgt dat deze situatie in stand blijft is nog niet eenduidig beantwoord. Dit geldt ook voor de consequenties van de KRW-doelen voor andere partijen (de zogenaamde trade-offs), en de gevolgen voor het waterbeheer als andere partijen hun verantwoordelijkheid onvoldoende nemen. Er is behoefte aan praktisch toepasbare handvatten om te komen tot een meer geïntegreerde opgave en aanpak, zodat verschillende functies beter met elkaar in balans zijn, nu en in de toekomst. Daarbij is het belangrijk dat het voor alle partijen voldoende duidelijk is wat ieders rol en verantwoordelijkheid is. Daarbij is nog onvoldoende in beeld of het instrumentarium van de Omgevingswet en het gebruik daarvan in de praktijk voldoende ondersteuning biedt of dat nadere invulling of aanscherping noodzakelijk is.

De Deltacommissaris heeft gepleit voor het sturend laten zijn van water bij de inrichting van Nederland, vanuit het perspectief van waterveiligheid en beschikbaarheid van voldoende water in tijden van droogte. Wij zouden aan dit pleidooi een dimensie toe willen voegen: de zorg voor de waterkwaliteit, voor huidige en toekomstige generaties, zowel bij gebiedsontwikkeling als in bestaande situaties een vaste plek geven in de afweging. Zo'n integrale aanpak stelt eisen aan het beleidsproces, de te betrekken partijen en helderheid over ieders taken, rollen en instrumenten en hoe deze op elkaar aansluiten. Dit onderzoek laat zien dat daarin verbetering mogelijk is.

Een continu proces van leren en verbeteren

Alhoewel er belangrijke verbeteringen zijn gerealiseerd, blijft de zorg voor een goede ecologische toestand bestaan, ook na 2027. Het blijven leren en toepassen van deze inzichten conform de uitgangspunten van de KRW is een belangrijke manier om waterkwaliteitsverbetering te realiseren. In dat opzicht is de focus op een verdere verbeteringslag na 2027 een logische vervolgstap, gericht op het (nog) beter begrijpen van het ecosysteem, de maatregelen die nodig zijn om verbeteringen te bewerkstelligen en de bestuurlijke en juridische voorwaarden die nodig zijn om deze in gang te zetten, te monitoren en op bij te sturen. Maar ook nu al kunnen eerste stappen worden gezet om voorwaarden voor samenwerking te versterken. Voorbeelden hiervan zijn de trade-offs die er zijn voor andere sectoren om ecologische doelen te kunnen bereiken, de verdeling van rollen en verantwoordelijkheden, de instrumenten en de informatie over de werking van het ecosysteem die nodig is om te kunnen sturen op effectiviteit en doelbereik.

3 Methode

Figuur 3.1 geeft een overzicht van de verschillende stappen in het onderzoek. De begeleidingsgroep heeft input gegeven op de opzet van het onderzoek.

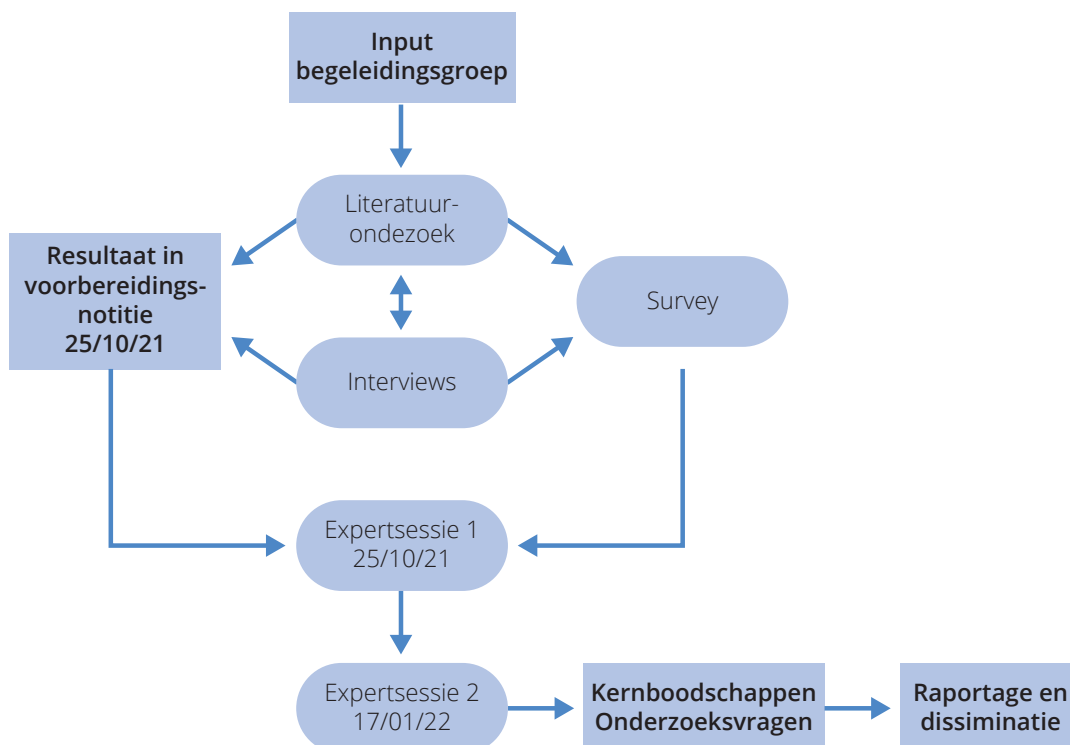
Literatuuronderzoek

In het literatuuronderzoek is gekeken naar wetenschappelijke en grijze literatuur, het laatste juist ook om ervaringen in de praktijk mee te nemen. Daarbij zijn studies meegenomen waarin gekeken wordt naar doelen, maatregelen en monitoring, met een overwegend bestuurskundig-juridische insteek. De literatuurlijst is samengesteld uit eerder literatuuronderzoek naar effectiviteit van waterkwaliteitsbeleid en wat er nodig is voor het realiseren van een goede ecologische toestand, suggesties uit de begeleidingsgroep en suggesties door de geïnterviewden. De analyse was gericht op Nederlandse studies, inclusief Europese studies en landenvergelijkingen met voor Nederland relevante bevindingen. De resultaten van het literatuuronderzoek zijn eerst geclusterd aan de hand van de verschillende stappen van de beleidscyclus.

Interviews

De selectie van te interviewen personen is gebaseerd op suggesties vanuit de begeleidingsgroep van het project. Uitgangspunt was dat vertegenwoordigers van alle publieke en private organisaties die betrokken zijn in het KRW-proces zouden worden geïnterviewd. Gedurende de gesprekken zijn nog verschillende verdere suggesties gedaan voor interviews. Waar mogelijk is dit ook gedaan, soms in de vorm van gesprekken met meerdere personen tegelijk. Uiteindelijk zijn er 23 interviews gevoerd (initieel waren er 10 beoogd) met in totaal 33 personen. Gewerkt is met een standaard vragenlijst. Deelnemers hebben het verslag ter goedkeuring gekregen en een *informed consent* formulier ondertekend voor het gebruik van het interview bij het onderzoek.

De knelpunten/barrières en kansen/oplossingsrichtingen die door de geïnterviewden zijn genoemd tijdens de gesprekken zijn overzichtelijk samengevat in een Excel document. Vervolgens zijn deze geclusterd voor de verschillende fases in de beleidscyclus. Daarbij is onderscheid gemaakt in barrières en

Figuur 3.1 Opzet onderzoek 'KRW na 2027'.

kansen, en zijn deze geclusterd voor 5 verschillende groepen van geïnterviewden, namelijk de zogeheten waterkolom (waterschappen, RWS en Rijk), de KRW-overlegstructuur van Regionaal Ambtelijk Overleg (RAO) en Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO), de gebruiksfuncties (drinkwater, natuur), partijen in het DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) en wetenschap/consultancy.

Enquête

Op basis van de resultaten van het literatuuronderzoek en de interviews is een aantal vragen en stellingen geformuleerd. Deze zijn als enquête rondgestuurd binnen de netwerken van de begeleidingsgroep en de geïnterviewden. Doel van deze enquête was om te toetsen of de observaties worden herkend en gedeeld en in hoeverre hierover verschillende perspectieven bestaan onder de bovengenoemde vijf stakeholdergroepen. In totaal hebben 50 respondenten afkomstig van waterschappen, provincies, RWS, Rijk, natuurorganisaties en onderzoeks- en adviesinstellingen meegewerkt aan de enquête.

Aggregatie en clustering in 9 observaties

Vervolgens is in een aantal werksessies de informatie uit de literatuur, de interviews en de enquête geclusterd in een negental observaties.

Expertessies, kernboodschappen

De negen observaties zijn voorgelegd aan experts vanuit verschillende disciplines en organisaties tijdens een tweetal expertessies. Deelnemers aan deze expertessies waren afkomstig uit de (beleids)praktijk en uit het onderzoeksveld rondom de KRW (bestuurlijk-juridisch en technisch inhoudelijk). Op basis van de discussies is een aantal kernboodschappen geformuleerd (zie Hoofdstuk 2). Deze kernboodschappen zijn uitgewerkt in een discussiestuk en een onderzoeksvoorstel voor verdiepend onderzoek naar mogelijkheden voor het realiseren van de KRW-doelen tot en na 2027. Voorliggend achtergronddocument vormt de verantwoording hiervan. Het concept achtergronddocument is ter commentaar voorgelegd aan de deelnemers van de expertessies.

